

Oeteldonkse vertelsels.

WIE WAS KNILLES. ? ? ?

Op deze vraag is = dankzij de medewerking van het Brabants Historisch Informatie Centrum = een zeer gefundeerd wetenschappelijk antwoord mogelijk.

In de historische kelders van deze voormalige Citadel Kazerne worden de oude geschriften, landkaarten en boeken bewaard welke de geschiedenis beschrijven over de Meierij uit vervlogen jaren.

Het historisch verleden ligt hier in aparte kelders (depots) gerangschikt. Dankzij een tip, welke ik kreeg tijdens de koffiepauze bij één van mijn bezoeken aan dit archief, bleek onder nummer *elf* in het depot *elf* belangrijke stukken te liggen welke klaarheid konden brengen omtrent de bovenstaande vraag.

Bij de nadere bestudering van genoemde gegevens uit archief: 11 / 11 blijkt, dat de Brabanders in die tijd nog geen eigen achternamen hadden, maar zich noemden naar het beroep, dat men uitoefende of naar de stad of streek waar men woonden.

Ook de persoon in kwestie, waar we naar op zoek zijn, had geen achternaam maar noemde zich = om reden dat hij hier geboren was = 't *Bosschenaartje*.

Een vast woonadres komt in zijn gegevens niet voor. Hij was altijd daar te vinden waar het gezellig was; hetzij op de markt, hetzij in een van de vele herbergen rond onze markt. Nu is het wel zo, dat je, om dit leven te leiden, over een goed gevulde beurs moet beschikken.

Helaas was dat nou juist een probleem voor ons *Bosschenaartje*. Uiteraard verrichtte hij wel eens wat hand en spandiensten voor diverse kasteleins, zoals de lege fusten naar de haven rollen, de herbergen bijvegen, enzovoorts; maar de verdiensten van dit alles was toch te weinig voor het lessen van de dorst van onze hoofdpersoon. Als de kasteleins hem het vuur te na aan zijn schenen legden inzake zijn betalingen, vluchtte hij de stad uit, meestal richting Rosmalen. Hij hield zich dan een tijdje schuil in de zandverstuivingen totdat de kust weer veilig was. Toch kwam hij ook hier soms van kwaad tot erger. Om zich in leven te houden en zijn dorst te lessen bezocht hij nog wel eens een afgelegen boerderij, zonder dat hij daarvoor door de boer of boerin uitgenodigd was. Het regende hierdoor aanhoudend klachten bij de stedelijke overheid over het gedrag van deze knaap.

In die tijd bleef elke stad of dorp verantwoordelijk voor zijn onderdanen ook al vertoefden zij elders. Het was om deze reden, dat de stedelijke overheid aan haar Hoogschout (Commissaris van Politie) de opdracht gaf hem te arresteren en op te sluiten.

Genoemde Hoogschout (Driekus 1704 – 1795) riep voor zo'n klopjacht meestal de hulp in van één der Ambachtsgilden uit onze stad; in dit geval waren dat de leden van het Jonge en Oude Voetboogschuttersgilden. Onder aanvoering van de Hoogschout, vergezeld van zijn assistent - Hoogschout en de leden van het beschreven Gilde toog men via de Hinthamerpoort naar de grote zandverstuivingen om hem op te sporen.

De overheid van onze stad had aan zijn Hoogschout de uitdrukkelijke opdracht gegeven om deze onderdaan *gekniffeld* terug te voeren. (Kniffelen is het oud-Nederlandse woord voor knevelen hetgeen betekent vastbinden.)

Om eventuele moeilijkheden daarover met zijn opdrachtgevers vanuit het stadhuis te vermijden, herhaalde de Schout ten behoeve van zijn mensen regelmatig met luide stem deze order: “ *Kniffelen ...Kniffelen*”

Het vervelende was echter, dat onze gemeentelijke Hoogschout min of meer een spraakgebrek had, hetgeen veroorzaakt werd door het gemis van een aantal tanden in zijn mond. Deze handicap was een gevolg van het beroep wat deze man uitoefende: *het onder alle omstandigheden en met alle middelen handhaven van de orde in stad en streek.*

In de voorbije jaren had de stedelijke overheid een aparte post op de jaarlijkse begroting staan en konden de Schout en zijn assistent gratis gebruik maken van de *Stads Tand Technieker*. Deze begrotingspost was echter geschrapt ter wille van het *H. B. O.* (Het Bossche Orkest).

Als dit befaamde stedelijk orkest een uitvoering gaf, werden daarvoor de benodigde stoelen op de keien van de markt geplaatst. De muzikanten namen hierop plaats. Het grote probleem deed zich echter voor, dat door het talrijk toegestroomde publiek de muzikanten niet meer te zien waren. Bovendien kwamen ook veel solo partijen niet tot zijn recht.

Bij de Schepenen der stad ontstond toen het plan om de muzikanten op een verrijdbare wagen te plaatsen welke overdekt was met een groot zeil. Bij slechte weersomstandigheden zaten de muzikanten dan in elk geval droog. We kunnen ons dit geheel het beste voorstellen als een soort bovengrondse concertzaal.

De uitvoering van het hier genoemde plan vergde een behoorlijke investering door de stad. Men was daarom helaas genoodzaakt om andere posten te schrappen waaronder dan de *Stads Tand Technieker*.

Toen de Hoogschout op de uitgestrekte Zandverstuivingen de gezochte persoon in het vizier kreeg gaf hij nogmaals aan zijn assistent en de hem vergezellende leden van het Gilde het uitdrukkelijke bevel om hem alleen te : “ *Kniffelen* “.

Of het nu kwam door het spraakgebrek van de Hoofdschout of de hardhorendheid van zijn assistent = noch het één noch het ander is thans nog te achterhalen = maar toen de cipier van de Gevangenpoort te 's-Hertogenbosch bij het inschrijven van deze gevangene aan de assistent – Schout vroeg: “*Wat is de naam van deze schelm ?* “ antwoordde de assistent zonder blikken of blozen: “ *KNILLES* “

En daarmee had het Bosschenaartje zijn naam, welke hij ten eeuwige dagen niet meer kwijt zou raken.

Het vervelende voor Knilles was, dat zijn arrestatie juist plaats vond enige dagen voor het jaarlijkse Oeteldonkse carnavalsfeest; een gebeurtenis welke hij zo graag had meegemaakt. Opgesloten in de kelder van de Gevangenpoort – *elf dagen op water en brood* - bedacht Knilles een list om toch carnaval te vieren. Onze Stadsgevangenis = welke zich bevond in de verbouwde Leuvense Stadspoort = had een eigen Zielzorger. In een gesprek onder vier ogen vertelde onze vriend Knilles aan deze Aalmoezenier, dat hij de drank afgezworen had. Met tranen in zijn ogen gaf hij aan, dat er nog meer goede voornemens op zijn lijstje stonden. Zo zou hij graag bijzonder verlof willen om de komende zondag naar de Sint Jan te gaan om de mooie en stichtende carnavalsmis bij te wonen. Bovendien zou hij nog extra boete willen doen door zowel op deze Zondag als de daarop aansluitende Maandag en Dinsdag bij elk Heiligenbeeld in de Sint Jan de Litanie te bidden. Tot slot wou hij dit boete triduum besluiten door een askruisje op woensdagmorgen te halen, zoals hij dat van zijn goede moeder geleerd had. Met het as op zijn voorhoofd zou hij zich dan weer netjes melden bij de cipier van de gevangenis om zijn verdere straf uit te zitten.

De Aalmoezenier was zeer onder de indruk van dit gesprek. Hij had hierover een onderhoud met de Hoofd – cipier en beide meenden, dat een boetvaardige zondaar de kans moet krijgen om zijn leven te beteren.

Bovendien beredeneerden ze, dat Knilles nooit ver weg kon gaan, of erger nog, kon ontsnappen om de doodeenvoudige reden: hij moest zijn gevangenis kleren aanhouden.

In die tijd bestond deze kleding uit: *een zwarte grijs gestreepte broek, een blauwe werkkieel, een pet, een rode zakdoek en voor de winterdag witte wollen wanten.*

Bij de documenten in het archief was een foto bijgevoegd waarop de kledij stond afgebeeld. Deze vertoonde frappant veel overeenkomst met de boerenkledij, welke heden ten dage door vele Bosschenaren met Carnaval nog gedragen wordt.

Aldus afgesproken verliet onze Bossche vriend op de bewuste zondagmorgen de gevangenis om zich naar de Sint Jan te begeven. Het begin van een goed voornemen; maar als zo dikwijls geldt ook hier het spreekwoord: de wil is goed maar het vlees is zwak.

Na de kerkdienst belandde Knilles op de markt en zong uit volle borst de Prins van Oeteldonk toe. Het was wel het tegenovergestelde van zijn eerder voorgenomen plan omtrent de beloofde litanie bij de Heiligen beelden aan de pilaren in de Sint Janskerk.

Tussen al die feestvierders op de markt amuseerde hij zich opperbest.

Het was eigenlijk te verwachten, dat het zou gebeuren.

Met de polonaise botste hij tegen de Hoogschout aan, die hem onmiddellijk herkende aan zijn gevangenskleren; iets dat anderen nog niet opgevallen was omdat vanwege het carnaval iedereen zich verkleed had.

De Hoogschout = zelf een fervent carnaval vierder = kwam op een lumineus idee en legde daarmee ongewild de grondslag voor een vast onderdeel van het carnavals gebeuren op de zondagmiddag.

Het hier bedoelde onderdeel van ons jaarlijkse carnavals spektakel heeft zich tot op heden weten te handhaven en vindt nog steeds plaats op de Bossche Markt tussen al die hossende Oeteldonkers.

“ *Wel Knilles* “ = sprak de Hoogschout grijnzend = “ *Als jij dan persé zo graag carnaval wilt vieren, heb ik voor jou een uitzonderlijke plèk; zelfs drie dagen lang.* “

In die tijd kende men verschillende lijfstraffen voor het echte geboefte en gespuis.

Eén ervan was om de gestrafte = na een pak slaag voor zijn zitvlak met rietstokken = een bepaalde tijd ten toon te stellen aan het volk. Daartoe stond midden op de markt een schandpaal opgesteld met in de top een beweegbare kooi.

En het was nu juist deze plaats welke de Schout voor onze Knilles had uitgedacht.

Drie dagen lang kon hij vanaf deze plek neerzien op de carnaval vierende Bosschenaren, doch helaas zonder èèn druppeltje van dat heerlijke gersten nat.

Pas heel laat in de avond op Carnavalsdinsdag haalde de Schout hem uit zijn kooi. Gezeten op een boerenwagen met links van hem de Schout Driekus en rechts zijn assistent trok men met vele vastenavond vierders over de markt naar de Gevangenpoort.

De Carnavalsvierende Oeteldonkers vonden dit idee van de Schout zo geweldig, dat het een vast onderdeel werd van de carnaval festiviteiten. Ook nu nog wordt op de middag van carnavalszondag het standbeeld van Knilles op de markt door Prins Amadeiro onthuld.

De vraag wordt weleens gesteld: “ Wat is er geworden van onze Knilles. ? ”

Het was in de 18^e eeuw gebruikelijk, dat personen welke veelvuldig in de gevangenpoort werden opgesloten, telkens een kruisje achter hun naam kregen welke op een lei genoteerd stond.

Wanneer men zoveel kruisjes achter zijn naam had staan, dat het getal door elf deelbaar was, kreeg men er nog een extra straf aan toegevoegd. Volgens de aanwezige archieven uit de gevangenis administratie had Knilles op een bepaald moment zelfs *33 kruisjes* achter zijn naam staan.

De extra straf in dit geval was: “ *Bannissement* “ verbanning uit de stad.

Met meerdere personen tegelijk werden deze gevangenen = onder begeleiding van een eenheid van de Schutterij = per schip afgevoerd naar elders met het verbod om nog ooit in de stad of Meierij terug te keren.

Het vertrek van dit zeilschip vond altijd plaats vanaf de Binnenhaven.

De afvaartplaats was gelegen nabij het: *Het Waaigat*, een plek waar het altijd zo verschrikkelijk hard waaide, dat de zeilen van het vertrekkende schip meteen bol stronden, zodat het in een oogwenk aan het gezicht onttrokken was.

Waar ging de reis heen ?

Dat zijn gissingen.

De meeste Bosschenaren wisten wel, dat voorbij de Dieze nog grote rivieren lagen en mogelijk ook land.

In die tijd werd dan ook veel gesproken over: “ *Hij is vertrokken naar boven de rivieren.*”

Het is heel goed mogelijk, dat Knilles zijn leven daar gebeterd heeft en vele en schone verhalen verteld heeft over zijn geliefd Oeteldonk.

Anno 2007 komen nog veel nakomelingen van boven de grote rivieren naar Oeteldonk om hier Carnaval te vieren en op de markt van 's-Hertogenbosch hun stamvader te aanschouwen. Onze Knilles ziet, staande op zijn hoge sokkel en getooid in zijn boeren (gevangenis) kledij het hele carnavals gebeuren met welgevallen aan.

